

ha az intézmények a *teljes embert*, s nem pusztán a szolgáltatásaik szempontjából ellátásra szoruló ügyfelet látják az érintettekben;

ha a szolgáltatások nem csak egymás mellett jelennek meg, a másiktól mit sem tudva, hanem az egyéni és közösségi utakat egységükben látva, egymással kölcsönhatásban is;

s ha lehetőségeiket a helyzetből való kivezető utak intézményközi keresésére is felhasználják – az *egész közösség hasznára*.

Szükséges, hogy a civil – önszervező, önkéntes – kezdeményezéseket az intézmények erkölcsileg és szakmailag, a képessé tétel minden bekapcsolható eszközével támogassák, hiszen ennek számos hozadéka lesz az egyén, a közösség és az intézmények számára is. Fontos lépés ez az önállóság és az önbizalom fejlődésében; a másokért vállalt felelősség gyakorlattá szervezése pozitívan hat vissza az egyéni életvezetésre, motivációt épít az informális és formális tanulásra stb.

Az önkéntes tevékenységek szaporodása idővel kiegészíti és módosíthatja is az intézményi szerepköröket, de nem teszi feleslegessé, csak a munka hangsúlyait helyezheti át a frontális ellátástól a mind szakszerűbb munka: koordináció, a közösségi munkaformák, s a képessé tétel szervezettebb formáinak kialakítása felé.

Köszönöm a figyelmet!

Irodalom:

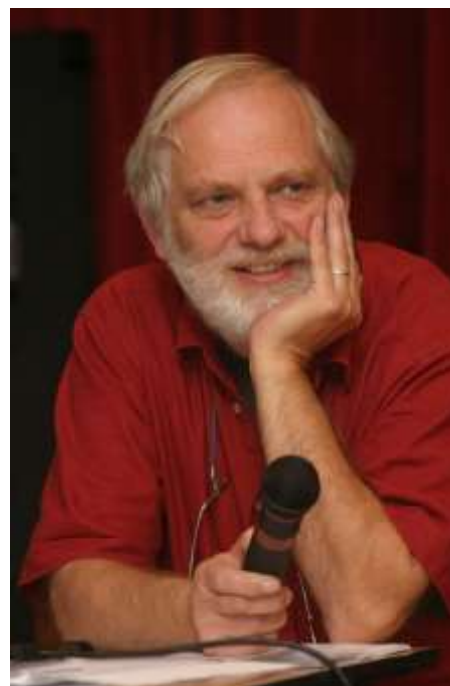
Bibó István (1945): A magyar demokrácia válsága. In: Válogatott tanulmányok, Magvető, Budapest, 1985. II. kötet 50–57. old.

[Csepli György – Prazsák Gergely \(2010\)](#)

és 2010., Parola 2010/3. szám

Hargitai Miklós: Finn furfang. Népszabadság Hétfvége, 2011. december 10.

Péterfi Ferenc: A közművelődési szakemberek lehetséges integrációs tevékenységéről

Hankiss Elemér *Diagnózisok* című könyvében 1982-ben így ír: „Helyzetünk röviden és erősen sarkítva úgy fogalmazható meg, hogy a magas kultúra tekintetében fejlett, gazdaságilag közepesen fejlett, a mindennapi kultúra vagy viselkedéskultúra terén fejletlen vagy akár: elmaradott ország vagyunk?”. Igaz-e ez ma még Magyarországon? Talán csak az utolsó állítás. Az úgy maradt.

1. Sokan állítják, hogy a világban, a mi világunkban is, *dekkulturálódási* folyamat zajlik. Ennek egyik következményeként az utóbbi években jól megfigyelhető az intézmények hagyományos kultúrákötvetítő szerepének nehezülése, az ünnepi vagy magas kultúra iránti érdeklődés csökkenése.

A szórakozás-szórakoztatás jórészt értékek nélküli gyakorlata, a kereskedelmi médiumok leépítő hatása hódít: függőség, gondolkodás nélküliség, sematikus-sztereotip minták (példák és példaképek).

De persze érdemes árnyaltabban fogalmazni, olyan értékek is hozzáférhetőbbé váltak, amelyekről 20 évvel ezelőtt el voltunk zárva.

Ugyanakkor szerintem vitathatatlan a kultúra, jelentős térvészése az elmúlt években.

2. Egy hasonló nagy konfliktus, s az abból elindult változás részesei voltunk a mi szakmánkban a 70-es évek végétől kezdődően is.

Akkor a politikai bezártság utáni *nyitás*, a művelődési intézményrendszer *centralizációjának erőteljes csökkenése*, a *helyi társadalom fogalmának* használata kezdődött el.

Akkor revelációnak számított, hogy úgy fogalmaztak egyes politikusok: a művelődési házak a helyi társadalom intézményei. Ezek a jelenségek készítették egy szakmát arra, hogy újragondolja a saját feladatát, szerepét.

Az akkori válaszok egyike a [Nyitott ház](#) kísérlet volt a művelődési otthonok rendszerében.

Meggyőződésem, hogy ez a mozgalom volt az elmúlt 40 év egyik legjelentősebb szakmai innovációja, még akkor is, ha akkor a szakma nem méltányolta eléggé kibontakozását. Nem csoda, hisz szemléletének lényege radikális szerepváltást követelt a szakemberektől. Ez a kezdeményezés vezetett el a közösségfejlesztés hazai megjelenéséhez is.

3. Megítélésem szerint, újra *alapvető szerepváltás* szükséges a *közösségi művelődésben*. De más hasonló szakterületeken is.

Éppen a végeken, a kisebb településeken, ahol nem olyan differenciált az intézményrendszer. Ahol kevés a speciális szolgáltatás, szakember; ezeken a helyeken különösen kínálja magát a szakmaközi, intézményközi, integrált funkciók és szerepek megtalálása. Sokféle jártassággal rendelkező szakembereknek kell az integrációs munkában dolgozniuk, olyanoknak, akik a különféle társadalmi helyzetek/konfliktusok megoldása kapcsán minden „idegszálukkal” a közösségi megoldásokat keresik.

Olyan szakmai szerepre lenne szükség egyre több helyen, amely képes a különféle szakterületek, intézmények és szolgáltatások közötti átjárásra, közvetítésre, helyi együttműködések-összefogások generálására. És a hálózatokban való munkára.

De erre még visszatérek.

4. A sikeres társadalomfejlesztési, közösségi programok – amelyek gyakran strukturális problémák megoldására irányulnak – legfontosabb jellemzője, hogy *átfogó és rendszerszerű beavatkozásokkal* ér el valódi és tartós megoldásokat, változásokat. Olyanokkal, amelyekben a makro-szintű – tehát kívülről érkező – segítő programok a helyi, mikro-szintű megoldások keresésével párhuzamosan,

azokkal összehangolva valósulnak meg, kiegészülve a közösséget segítő *közösségi munkásoké!* közreműködésével.

A nagy, központi programok (nevezzük ezt a beavatkozás I. szintjének) nélkülözhetetlenek, de önmagukban kevésnek bizonyulnak, vagy éppen eredménytelenek a strukturális problémák megoldásában, enyhítésében. Meggyőződésünk, hogy csak a helyi, egyedi, helyhez igazított, „*odaváló*” megoldások válhatnak eredményessé. De helyi, mikro-szintű megoldás (ezt tekintjük e kérdés lehetséges megoldásához szükséges II. szintnek) sincs önmagában, a makroszintű segítő folyamatok és programok nélkül. A helyi kezdeményezések feltárása és a makroszintű folyamatokkal való *összekapcsolása* a közösségi fejlesztőmunka lényege: a belső (helyi, települési, közösségi, egyéni) kibontható- kibontakoztatható erőforrások felkutatása, és megtanulása; használatba vétele és megújítása, „újratermelése”.

Így e programok harmadik nélkülözhetetlen alapfeltétele – a fenti kétféle beavatkozási rendszer mellett – a humán támogató szakmák, hálózatok, szakemberek elérhető közelségének megteremtése. Ilyenek azok a *közösségi munkások*, akik kommunikációs hidat, támaszt, a saját közösségi utak megkereséséhez támogatást tudnak nyújtani. Segítenek a helyi (belső) források feltárásában, kibontásában, megtalálják a helyi közösségekben a felszín alatt szinte mindig létező – de gyakran megbúvó – kapcsolati hálózatokat.

Ezekre a társadalmi integrációt segítő feladatokra különösen alkalmasak lehetnének a szociális és *közösségi művelődési szakemberek*, de akár az egyházak körüli világi aktivisták is; vagy csak egyszerűen egy közösség spontánul kialakult – és felkészített – karizmatikus szereplői, civil szervezeti aktivistái, leginkább mindezek hálózata. (Ezt tekintjük a rendszerszerű megoldás III. szükséges szintjének.)

¹A közösségi munka egy olyan, a társadalmi integrációt elősegítő tevékenység, amely hatékonyan képes fokozni a társadalom, kezdeményező- és cselekvőképességét, segíteni a szociális intézményrendszer átalakulási és újraalakulási folyamatait, összehozni a társadalom különböző szereplőit és partnerségi kapcsolatokat kiépíteni térségi és társadalmi szinten, és képes fokozni a társadalom demokratikus önszerveződését.

A közösségi munka kettős társadalmi funkcióval bír. Egyfelől a szükségletet szenvedő emberekre, másfelől a reformokra irányul, a döntéshozás, a jogalkotás befolyásolására, s az *alkalmazkodás* mellett vagy helyett a *változásra* fekteti a hangsúlyt, melyet az érdekeiket megfogalmazó és azokat a társadalmi nyilvánosságban artikuláló közösségek erejével kíván elérni. (Hallgató Éva – Vercseg Ilona: [A közösségi munka szerepe a közösségi szolgáltatásokban](#). Parola 2008/3.)

Gergely Attila így fogalmaz a 70-es évek végén: „a szervező (fejlesztő PF) egyszerre külső változások közvetítője és a feldolgozásukhoz szükséges helyi energiák létrejöttének [meggyorsítója](#)...”

E közösségfejlesztők és közösségi segítők felkeltik a közösségben a változtatás-változás iránti szükségletet, továbbá felderítik, azonosítják a közösségi kezdeményezéseket és segíti azok megerősödését. Itt is felmerül, hogy a sikeres beavatkozás további lényeges elemei a szakmaközi, azaz több szakterület együttműködéséből kifejlődő cselekvési programok.

5. Szolgáltatás, vagy helyi erőforrás-keresés

Régi szakmai gyakorlatunk, s most egy barátunk, [Sain](#) Matyi veti fel újra a következő dilemmát a legutóbbi Parolában közölt skóciai tanulmányútról szóló beszámolójában.

Ismert gyakorlat, írja Sain, hogy „a legtöbb segítő program a *közösség szükségleteire, hiányaira és problémáira* fókuszál. A problémákra és hiányokra reagálva egyfajta szolgáltatási környezetet hozunk létre, amelynek hatására az érintettek arra a következtetésre jutnak, hogy *jóllétük csakis kliens voltuktól függ*. Magukat a rendszer áldozatainak látják, akik egyéni és közösségi boldogulásuk szempontjából tehetetlenek, és akiknek a speciális szükségleteit csak külső segítséggel lehet kielégíteni. A szolgáltatások felvevőivé válnak, anélkül, hogy bármit létre akarnának hozni, és e szolgáltatások függőségében minden kreatív energiájukat arra használják, hogy a túlélés érdekében kihasználják vagy kijátsszák a szolgáltató 'rendszer'.”

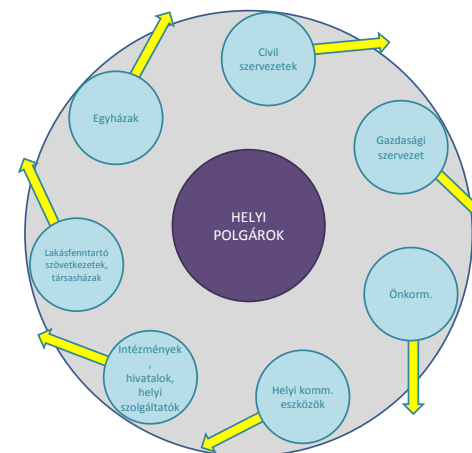
A *hiány-modell* fenntartása már csak azért sem képzelhető el a végtelenségig, mert a nehezedő gazdasági helyzet mellett egyre kevesebb pénz jut a szociális szolgáltatásokra.

Az *alternatív megoldás*, nagyon egyszerűen, olyan tevékenységek fejlesztésén alapul, amelyek az alacsony jövedelmű emberek és közösségeik kapacitásaira, tudásaira, képességeire és erőforrásaira épülnek... Az alapvető igazság – „minden ember képes valamire” – különösen fontos azok számára, akik a közösség periferiájára sodródtak. Egy olyan közösségben, ahol minden kapacitást feltérképeztünk, mindenki a fejlesztési folyamat aktív hozzájárulója, hasznos része lesz.”

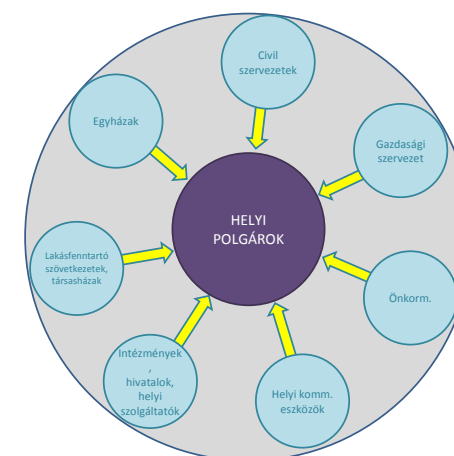
Ez tehát a függőségek feloldásának folyamata, a helyi közösség megerősítése, segítség abban, hogy rátaláljanak a saját forrásaikra. Ha ez sikeres, ennek során *megváltozik a helyi közösség önmagáról kialakított képe is*.

6. Intézményeink

El kellene jutni a hazai közösségfejlesztői munkában ahhoz a gyakorlathoz, hogy a civil társadalom mozgósítása mellett a helyi intézményrendszerre is hatással tudjunk lenni.

Nyilvánvaló, hogy a probléma *egésze* egyik intézményen belül sem oldható meg, csak intézményközi megközelítéssel, az intézmények munkájának az összehangolásával és a helyi társadalom irányába fordulással.

Az ilyen összefogás és az intézmények efféle kooperációja az egyes embereket és a helyi közösségeket is *új erőterbe* helyezné. Ennek a felvállalása változást hozhat minden helyi szereplő magatartásában.

Megint a problémák közösségi megoldásának kikerülhetetlenségét hangsúlyozom, amely minden szereplőt egyszerre érint. Halaszthatatlan feltétel, hogy a társadalom szektoraival – a helyi önkormányzatokkal, a civil szervezetekkel, és ahol ez lehetséges, a vállalkozói-gazdasági szereplőkkel – a közösségi művelődési szakemberek együttműködéseket találjanak, meghaladva a jelenleg érvényes kapcsolati minőségeket, amelyekben szinte mindenütt az alárendeltség a meghatározó. A helyi intézmények – ha képesek egyáltalán – csak közös, az egészért való felelősségvállalással, együttesen képesek a legfontosabb helyi társadalmi szükségletek hatékony orvoslására. Ehhez kellene új szellemű szövetkezésre jutniuk.

A közösségi művelődési szakemberek – akár művelődési házi alkalmazottak, akár civil/egyházi szervezetek aktivistái a legalkalmasabb szereplői lehetnének ennek a szemléletnek a megvalósítására, a társadalmi integráció helyi szintű támogatóiként, erősítőiként és segítőként.

Ebben a megközelítésben külön érdekes a mostanában újjáéledő settlement-szerű intézmények működése. *A settlement* egy évszázados múltú angol szociális intézménytípus, amely a társadalmilag leghátrányosabb lakóközösségekben, kolóniákba, szomszédságokba beépülve szervez közösségi, felnőttképzési, szociális, művelődési programokat. Mondhatnánk: ezek a hajdani IKSZT-k. A segítő-fejlesztőmunkához szükséges szakmai ismereteket többnyire egyetemi képző- és kutatóhelyek bevonásával, elsősorban egyetemi hallgatók közreműködésével biztosítják, akik ennek során, közvetlen gyakorlati ismereteket és tapasztalatokat szereznek.

Magyarországon újra napirendre került az e szellemben működő szolgáltató intézmények, közösségi központok szervezése és működtetése.

6. Előadásomban már említettem a 70-es évek *Nyitott ház* mozgalmát. Térjünk ki most arra, hogy vajon miért is tartom én e mozgalmat a hazai közművelődés egyik legnagyobb szakmai megújulást jelentő innovációjának?

Mi is volt – nagyon vázlatosan – ennek a legfőbb jelentősége?

Új szerepet kellett a régi, centralizált művelődéspolitiká megváltozása után keresni a művelődési otthonok országos hálózatának. Ennek egyik alapeleme, hogy a helyi társadalom szolgálatát kell megtalálni – helyenként eltérő, de „éppen odaillő” válaszokkal.

Ehhez *ki kellett nyitni az intézményeket* – új intézményi magatartás –, de *a szakembereknek ki is kellett lépniük onnan* a településre, s a helyi közösséggel együtt kellett válaszokat keresniük.

Mindez természetesen együtt járt azzal, hogy a szakembereknek *új viszonyulási rendszert, másféle kapcsolatokat, más szerepet* kellett kialakítaniuk, jelentősen kitágítva a horizontot, elérve a települési szintű rálátást.

Ennek része, hogy *nem pusztán a művelődési rendezvényeket, hanem a települést, az ott élőket kellett megszerveznie* a népművelőnek, közösségi szakembernek (aki közben azzá vált).

Új jelentőséget adott ez a szakmai szemlélet a békézőnapit/ mindennapi kultúrának, más prioritásokból, szükségletekből állt össze a tennivaló: abból, amire a helyi közösségnek az adott helyen a legnagyobb szüksége volt.

Vissza kellett tehát találni a települések életéhez, és új funkciót adni a közösségi művelődési intézményeknek. Megerősödött a helyi *agora*. A „Nyitott ház”-ak valójában *settlement-jellegű szomszédsági intézmények* voltak, amelyekben a szakemberek igazi közösségi munkás – közösségi animátor – szerepet vállaltak fel/végeztek.

7. Az intézményrendszer igazi megújítása érdekében a *nyitott közösségi házak mozgalmának újraindítását* tartom kikerülhetetlen feladatnak, mely egyben a közösségi művelődés magára találását és új közösségi munkás hálózat kiépülését is jelentené.

(Ha akad 10–15 cselekvő ember, kolléga, akinek lenne kedve ilyenbe „belevágni”, én magam kedvvel vállalnám a munkát!)

Összegzésként:

A közösségfejlesztés, a megújuló (hazai és nemzetközi) settlement törekvések, a közösségi művelődés súlyának valódi megteremtése, új szakmai hálózat létrehozása a címben említett *integrációs szerep kimunkálására és megvalósítására*, hozzájárulás új intézményi magatartások kialakulásához – ezekről beszéltem az elmúlt percekben.

Meg arról, hogy jó lenne elindítani a *Nyitott közösségi házak* szakmamegújító mozgalmát.